

Manželství a rozvod

Co je to manželství?

Manželství je základ státu. Tuto skoro prvorepublikovou větu můžeme vzít jako obecný popis manželství podle NOZ. Ani zde NOZ nezapře svoji inspiraci v předpisech starých mnoho desetiletí a více. Zanechme však historie a pojďme se zabývat manželským právem tak, jak jej NOZ upravuje. Mnozí z vás se setkají s nejedním překvapením.

Zrušení zákona o rodině

Nejvýraznější změnou je zrušení zákona o rodině. Vztahy mezi manžely (osobní i majetkové) se stávají součástí občanského zákoníku, který by měl upravit téměř všechny občansko-právní vztahy.

Rodina a manželství podle NOZ požívá zvláštní zákonné ochrany, což se projevuje zejména ve zvláštní formalizaci tohoto svazku.

Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví zákon. Oproti dříve platnému občanskému zákoníku již nejde o společenství muže a ženy, ale o svazek muže a ženy. Věcně jistě nejde o žádný posun a v tomto zůstává manželství stejné jako dosud.

Nově je však popsán účel manželství. Podle občanského zákoníku účinného do 31. 12. 2013 bylo účelem manželství založení rodiny a řádná výchova dětí. Podle NOZ je účelem navíc také vzájemná pomoc a podpora. Tato novinka se dále projeví zejména v otázce výživného mezi manžely. Nejde tedy pouze o nadbytečnou definici, ale o významné výkladové pravidlo pro soudce.

Snoubenci nemusejí ani mluvit

Manželství vzniká buďto cestou civilní, anebo církevní.

V případě civilního i církevního manželství jde o veřejný a slavnostní obřad v přítomnosti dvou svědků, na kterém snoubenci k otázce oddávajícího projevují (anebo neprojevují) vůli vstoupit do manželství. Občanský zákoník předpokládá kladnou odpověď obou snoubenců, ale připouští, že manželství vznikne i jinak, je-li zřejmé, že je projevována takzvaná sňatečná vůle. V praxi to může být například kývání hlavou, radostné výkřiky apod. Je pak na posouzení oddávajícího, zda to jako projev sňatečné vůle uzná, či nikoliv.

Příklad

Snoubenka k dotazu oddávajícího, zda chce s přítomným mužem vstoupit do manželství, odpoví, že ano. Snoubenec k téže otázce začne volat: „Jistě, již jsem se nemohl dočkat,“ přičemž se usmívá na všechny přítomné, zejména na snoubenku. V tomto případě oba snoubenci vcelku jasně projevili svou sňatečnou vůli, i když projev snoubence jistě nebyl typický.

Sňatečná vůle nestačí

K uzavření manželství pochopitelně nestačí pouze projev sňatečnou vůli před příslušným orgánem státu nebo církve. Navíc je nutné, aby snoubenci předem uvedli, že jim nejsou známy překážky uzavření manželství a že znají vzájemně svůj zdravotní stav. A konečně, že zvážili uspořádání svých majetkových poměrů, bydlení a hmotného zajištění.

Snoubenci musejí při svatebním obřadu zvolit, jak naloží se svými příjmeními. Stejně jako dosud si buď ponechají svá dosavadní příjmení, nebo příjmení jednoho z nich zvolí jako společné, nebo jeden z manželů bude k novému příjmení připojovat své příjmení dřívější. Pokud budou mít manželé odlišná příjmení, musejí se dohodnout na příjmení svých společných dětí. Občanský zákoník umožňuje, aby se manželé i dodatečně dohodli na společném příjmení, pokud tak neučinili při sňatečném obřadu.

Světský, nebo církevní sňatek?

Jsou si světské a církevní sňatky v dnešní době rovny? Jsou i nejsou. Je možné projev sňatečnou vůli jak před orgánem veřejné moci (například členem rady města) a matrikářem, tak před orgánem církve. Avšak aby mohl proběhnout platně církevní obřad, musejí si snoubenci předem obstarat osvědčení vydané matrikou a toto osvědčení předložit církevnímu oddávajícímu. Takové osvědčení obsahuje potvrzení o tom, že snoubenci splňují všechny požadavky stanovené zákonem pro uzavření manželství. Navíc od vydání tohoto potvrzení se musí církevní sňatečný obřad konat nejpozději do šesti měsíců. A církevní oddávající navíc musí příslušnému matričnímu úřadu do tří dnů od konání obřadu doručit protokol o uzavření manželství. Je tedy zjevné, že církevní obřad se může konat pouze pod dohledem a za asistence matričního úřadu, tedy opět světské moci. Bez splnění výše uvedených podmínek totiž manželství vůbec nevznikne.

Práva a povinnosti manželů

Musejí si být manželé věrni?

Odpověď je snadná. Musejí. Jde totiž o jednu ze základních povinností manžela, kterou občanský zákoník stanoví. Ale ne v každé fázi manželství tomu tak je. Manželé mají totiž stejná práva i povinnosti. Je tak třeba vždy přihlížet k zachování této rovnosti a vzájemnosti. Stejně tak je nutné přihlížet ke zvyklostem rodiny, aby ona rovnost nebyla pouze formální. Kromě toho je vždy základní otázkou, co je to věrnost, či spíš co je již porušením této povinnosti. Je to jen posezení na kávě s osobou jiného pohlaví, anebo lze jako nevěru hodnotit až sexuální soužití s jinou osobou? Takové posouzení je vždy na soudci, který musí pečlivě zvažovat, zda jde o porušení věrnostní povinnosti, a to s přihlédnutím ke zvyklostem v celé společnosti i v rámci konkrétního manželského páru.

Příklad

Bude prokázáno, že manžel byl manželce opakovaně nevěrný, a to po dlouhou dobu. Poté navázala vztah s jiným mužem i manželka. K této její nevěře by soud neměl přistupovat jako k porušení povinností manželky, jelikož ta jednala jen v důsledku jednání manžela a její jednání nemá vliv ani na vztahy mezi manžely, ani na vyživovací povinnost.

Další povinnosti a práva

Vzájemná věrnost však není jedinou povinností manželů. Základem všech vzájemných práv a povinností je především již zmiňovaná vzájemná rovnost manželů v právech i povinnostech. Tuto zdánlivě banální větu musíme zdůraznit. Občanský zákoník výslovně vychází z rovnosti muže a ženy v manželství a z pohledu tohoto východiska se odvíjí veškeré další úvahy o všech aspektech manželského života. A to ostatně jak při jeho vzniku, tak v průběhu i při zániku.

Jaké jsou tedy další povinnosti a práva manželů? Manželé jsou, mimo vzájemné věrnosti a úcty, povinni žít spolu, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. Uvedené povinnosti je možné považovat za základní povinnosti, které by měly platit mezi jakýmikoliv lidmi, kteří chtějí společně žít. Na druhou stranu jde o povinnosti, jejichž porušení se může projevit jak při vypořádání majetkových poměrů manželů, v rozvodovém řízení, avšak také při posuzování rodičovské způsobilosti konkrétního manžela. Oproti starému občanskému zákoníku je rozsah manželských povinností širší.

Kolik jsi dnes vydělal?

NOVÉ!

Otázku obsaženou v nadpisu obvykle zaslechneme jako součást mnoha oblíbených manželských anekdot. Ovšem občanský zákoník této otázce přikládá významný – a musíme zdůraznit, že nový a dosud neznámý – právní obsah. Manžel má totiž nově právo na to, aby mu druhý manžel sdělil údaje o svých příjmech a stavu svého jmění, jakož i o stávajících i uvažovaných pracovních, studijních a podobných činnostech.

Pozor!

Manželce musíte sdělit, kolik vyděláváte. Samozřejmě to platí i naopak.

Tato zákonná povinnost není nijak blíže specifikována. Mírně nadneseně tak můžeme třeba očekávat, že od účinnosti NOZ si manželé vzájemně budou předávat dotazníky, kterými budou zjišťovat výše zmíněné informace. S ohledem na obecný popis v zákoně docházíme k závěru, že manžel má právo na informace o veškerém majetku druhého manžela.

Příklad

Manželka předá manželovi mnohastránkový dotazník, v němž bude žádat informace o jeho příjmech, stavu jeho jmění podle kategorií. Také ji bude zajímat rozsah a typ jeho současných a budoucích pracovních činností, jako například zda podniká, kde pracuje, zda má příjmy z prodeje patentů. Navíc bude žádat informace o výši dluhů, jejich splatnosti. Aby manžel neporušil zákon, musí na takový dotazník podrobně odpovědět.

Neřeknu!

Co se ale stane, když manželce požadované údaje nesdělím? A co se stane, když řeknu, že nevím?

V každém případě půjde o porušení manželských povinností. Je totiž nepochybné, že tato nová právní povinnost byla do manželského práva zařazena proto, že v současné době manželé vzájemně, snad kromě potřeby slušnosti a upřímnosti, žádná právní norma nenuťtí sdělovat si podrobnosti o svém majetku. Nově tedy, budu-li na majetek tázán, jsem podle zákona povinen odpovědět. Pokud to některý z manželů neudělá, pak v krajním případě může jít i o jednu z příčin rozvratu manželství.

Navíc pokud manžel požadované informace nesdělí, může druhý manžel – tazatel – podat žalobu na soud a domáhat se vydání rozhodnutí, kterým soud odpírajícímu manželu tuto povinnost stanoví pravomocně a vymahatelně. Pokud by ani pak požadované informace nebyly poskytnuty, může být vedena exekuce či výkon rozhodnutí.

Příklad

Navazme na výše uvedený příklad. Pokud manžel na žádost své manželky nebude reagovat, pak ona může podat žalobu, v níž se bude domáhat, aby soud manželovi uložil jí požadované informace sdělit. Pokud ten to přesto neudělá, pak mu mohou být ukládány pokuty. Za fungujícího manželství to asi nelze očekávat, ale v předrozvodovém stadiu asi o podobné spory nebude nouze.

Výše uvedené může mít pochopitelně obrovský význam pro případný spor o vypořádání společného majetku manželů, neboť drtivá většina neúspěšných sporů o tento majetek je neúspěšná právě proto, že jedna ze stran nemá o majetku druhé strany dostatečné informace. Pečlivý a opatrný manžel – nebo v české realitě možná spíše manželka – se tedy bude včas domáhat dostatečného množství informací a NOZ mu k tomu nabízí nástroj.

Výše uvedené novinky, týkající se vzájemného informování o majetku, se uplatní i na nyní již existující manželství, neboť podle přechodných ustanovení NOZ se, kromě výjimek, tento NOZ uplatní i na již existující vztahy.

Jak uspokojit manželku?

V této kapitole nepůjde o nic obvyčejnějšího než o uspokojení potřeb života rodiny. NOZ k této problematice doslova říká: Každý z manželů přispívá na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti podle svých osobních a majetkových poměrů, schopností a možností tak, aby životní úroveň všech členů rodiny byla zásadně srovnatelná.

Právě uvedené v podstatě naplňuje základní zásadu rodinné části občanského zákoníku, a to rovnost mezi manžely. Tato rovnost však není rovností absolutní, ale relativní, tedy rovností danou možnostmi a schopnostmi manželů.

Navíc však zákon říká, že osobní péče o rodinu a její členy má stejný význam jako majetkové plnění. Cílem tedy je, aby byla životní úroveň všech členů rodiny zásadně srovnatelná.

Příklad

Manželé Adam a Eva jsou nemajetní (bydlí v nájemném bytě, nemají auto ani chalupu). Adam má čistý měsíční příjem 50 000 Kč, Eva 25 000 Kč. Adam by tedy měl přispívat na nákupy, náklady bydlení atd. částkou dvakrát větší než Eva. Pokud navíc Adam osobně pečuje o rodinu výrazně méně než Eva, pak by jeho peněžní plnění mělo být ještě větší.

Vzájemná pomoc a podpora mezi manžely je povinná i v případě, že manželé nevedou rodinnou domácnost. Tímto pojmem tedy NOZ říká, že manželé spolu nežijí. V takovém případě pak každý z manželů platí náklady své domácnosti, ale musejí si vzájemně pomáhat a podporovat se.

Navíc ten z manželů, který opustil společnou rodinnou domácnost, aniž k tomu měl zvláště závažný důvod, musí nést i její náklady, pokud v oné domácnosti žije nezletilé dítě. Zde patrně půjde o součást výživného.

Pozor!

Můžete mít povinnost nést náklady domácnosti i tehdy, pokud jste tuto domácnost opustili.

Pokud by kterýkoliv z manželů nepřispíval na náklady domácnosti či neposkytoval takovou osobní péči, aby oba měli zásadně stejnou životní (jak říká zákon „hmotnou a kulturní“) úroveň, pak druhý z manželů může požadovat přiznání výživného. Tato úprava je velmi podobná právnímu stavu podle původního zákona o rodině. Stejně též je, že toto oprávnění není závislé na tom, zda spolu manželé žijí, či nikoliv. V každém případě je vyživovací povinnost mezi manžely vyživovací povinností, která předchází všechny ostatní. To znamená, že otec nemůže žádat výživné od syna, pokud jej může žádat od manželky.

Příklad

Je-li hmotná úroveň mezi manžely nestejná v neprospěch manželky (má menší příjem při stejném majetku), pak tato se musí nejdříve domáhat výživného od manžela a pak teprve případně může žádat výživné od svých dětí či rodičů.

Dále platí, že výživné lze od druhého manžela požadovat pouze ode dne podání žaloby, a nikoliv zpětně, jak je to možné u dětí a neprovdaných matek. Pokud tedy manželka chce od manžela získat výživné, neměla by své rozhodnutí odkládat, jelikož zpětně jí výživné soud nemůže přiznat.

Tady velím já!

NOZ řeší i otázku rozhodování manželů o záležitostech rodiny, tedy zejména o volbě místa bydlení rodičů i dětí a o způsobu života. Asi nás nepřekvapí, že zákon dává přednost dohodě manželů. Pokud se manželé nedohodnou, pak se kterýkoliv z nich může obrátit na soud, aby rozhodl. Takové soudní spory se vedou poměrně zřídka, ale pokud se vedou, trpí zpravidla zdoluhavostí. A přitom zrovna v těchto případech je rychlost zásadní, jelikož uklidní situaci mezi manžely. Dlouhá délka řízení naopak vztahy jitrí a někdy může dokonce paradoxně přispět k narušení důvěry mezi manžely.

Ochrana manžela

Pokud manželé jednájí navenek, tedy například uzavírají smlouvu s kýmkoliv jiným, zavazuje jednání kteréhokoliv z manželů automaticky oba manžele. Na rozdíl od zákona o rodině však NOZ posiluje ochranu manžela před negativním jednáním druhého z nich. kterýkoliv z manželů může navrhnout soudu, aby vůči němu vyloučil následky budoucího jednání druhého z manželů. Tato změna možnosti ochrany manžela je chvályhodná, protože posiluje postavení slabšího.

NOVĚ!

Pozor!

Navíc dokonce platí, že pokud spolu manželé nežijí a mají děti, pak bez souhlasu s uzavřením (například úvěrové) smlouvy nevzniká společná vázanost jednáním jednoho z manželů. Pokud tedy dluh nepřevzou oba manželé, jde o závazek jen toho, kdo smlouvu podepíše.

To současně znamená, že dochází k oslabení pozice věřitele, který tak již má pouze jednoho dlužníka, ale NOZ dává přednost ochraně manžela před ochranou věřitele.

Příklad

Manželka Eva má obavy, že manžel Aleš, který s ní žije v jednom bytě, si bude brát nedůvodně půjčky, které nepotřebují, a to ještě navíc za nepřiměřených podmínek, tedy se zbytečně vysokým úrokem, na dlouhou dobu a s velkými sankcemi. Navrhne tedy soudu, aby vůči ní vyloučil povinnost platit dluhy převzaté v budoucnu manželem. Pokud si pak Aleš půjčku vezme, je dlužníkem sám a Eva dlužníkem nebude. To je zásadní změna oproti dřívějšímu stavu, kdy by Eva musela dosáhnout rozvodu, protože jiné obrany neměla.

O pohár dědečka Alfonse aneb rodinný závod

NOVÉ!

Rodinný závod je pro moderní české právo novinkou. Nejde samozřejmě o žádné sportovní klání mezi členy rodiny zakončené společnou oslavou, ale o speciální uspořádání majetkových vztahů mezi členy rodiny v případě společného podnikání.

Závodem NOZ rozumí soubor jmění, který podnikatel vytvořil a který z jeho vůle slouží k provozování podnikatelské činnosti. Dřívější právní předpisy používaly pojem podnik.

Rodinný závod se od běžného závodu liší tím, že zde musí společně pracovat manželé nebo alespoň s jedním z manželů jejich příbuzní až do třetího stupně. Nebo také osoby s manželé sešvagřené až do druhého stupně. Jednoduše řečeno jde v podstatě o formu rodinného podnikání. NOZ pak pro osoby, které v takovém rodinném závodě pracují, upravuje zvláštní práva a povinnosti. Rodinný závod může vzniknout i tehdy, pokud jde o obchodní společnost, například společnosti s ručením omezeným. Potom se nejdříve použije úprava obchodní společnosti a poté úprava rodinného závodu. Stejně tak v případě, že osobami společně pracujícími v rodinném závodě jsou manželé, má úprava manželského majetkového práva přednost před úpravou rodinného zákona. V této souvislosti, i když to občanský zákoník výslovně nezmiňuje, je možné důvodně předpokládat, že přednost před úpravou rodinného závodu bude mít také úprava pracovněprávní. V podstatě je totiž nutné rodinný závod vnímat jako speciální úpravu vlastnického práva manželů či spíše širší rodiny. Z tohoto pohledu je zajímavé, že úprava rodinného závodu je zahrnuta v právech a povinnostech manželů, i když se může týkat mnohem širší rodiny.

Právo na zisk

Nejpodstatnějším rysem rodinného závodu je právo zúčastněných členů rodiny podílet se na zisku, na věcech nabytých z tohoto zisku a na přírůstcích závodu. To vše v míře odpovídající druhu a množství své práce. Již jen právě uvedené dává příčinu k úvahám o značně netradičním způsobu podnikání. Zásadní rozhodnutí je možné pouze po odsouhlasení většinou rodinných příslušníků zúčastněných na rodinném závodě. Účast na rodinném závodě bude dokonce možné převádět (tedy prodat nebo darovat), i když jen na omezený počet osob a se souhlasem většiny osob zúčastněných na rodinném závodě. Rodinný závod může být také dělen, a to například v rámci dědění, či prodáván. V podstatě tedy půjde o nakládání jako s jakoukoliv jinou věcí, kterou je možné prodat, darovat či rozdělit.

Pro vznik rodinného závodu není tedy třeba nic jiného než faktické podnikání v rodinném společenství. Ve většině případů půjde o výsledek písemné dohody, ale ani to není nutné. Rodinný závod vznikne sám od sebe.

Manželství, o němž se vám může jen zdát Zdánlivé manželství

Nečekejte, že vám díky titulku popíšeme manželství, o kterém se všem zdá ve sladkých snech.

Zdánlivé manželství je navíc v podstatě jen neplatné manželství, avšak ve výraznější podobě. Zdánlivé je takové manželství, které vůbec není, nevzniklo, byť by se navenek zdálo, že tomu tak je. Určit, že manželství neexistuje, může pouze soud, a to nejen na návrh, ale i bez něj, tedy z vlastní vůle. Tím v podstatě soud jen řekne, že manželství vůbec není – tedy jen deklaruje skutečný stav.

Podle občanského zákoníku jde o zdánlivé manželství tehdy, pokud nebyly splněny takové podmínky, na jejichž splnění je „nutno bezvýhradně trvat“. Zde budeme muset vyčkat na rozhodování soudů v této otázce, než bude možné definovat, o které podmínky jde.

Výslovně zákon stanoví takové náležitosti pouze u církevního sňatečného obřadu, což je opět jistým projevem zvýhodnění civilního sňatku. U církevního sňatku jde o nevyhnutelnou povinnost uzavření sňatku před oprávněnou církví, předložení osvědčení matričního úřadu a splnění časového testu šest měsíců od jeho vydání. U obou sňatečných obřadů pak takovou podmínkou také jistě bude projev sňatečné vůle. V ostatním prozatím v době vzniku textu přetrvávala nejistota.

Příklad

Snoubenci uzavřeli manželství před představitelem Pivní církve. Tedy církve, která nemá oprávnění k uzavírání manželství. Navíc vůbec neexistuje. Jeden ze snoubenců to zjistí až za dva roky po uzavření manželství a navrhne soudu, aby rozhodl o neplatnosti manželství. Soud však rozhodne o takzvané zdánlivosti manželství, jelikož návrh k takovému rozhodnutí ani nepotřebuje. Takovým rozhodnutím soud jen výslovně řekne, že manželství vůbec nebylo uzavřeno. Znamená to, že snoubenci jsou od počátku svobodní a do manželství v podstatě nikdy nevstoupili.

Neplatné manželství

Na rozdíl od zdánlivého manželství neplatné manželství vzniklo, trvalo, ale soud jej následně prohlásil za neplatné. Takové rozhodnutí může soud udělat na návrh kohokoliv, kdo na tom má právní zájem.

Příklad

V říjnu roku 2015 dojde k uzavření manželství mezi snoubenci Alenou a Petrem. Pan Alois, muž, který se s paní Alenou oženil v roce 2014, podá návrh soudu na určení neplatnosti jejího manželství s panem Petrem proto, že Alena již byla vdaná. Soud takovému návrhu vyhoví a prohlásí manželství mezi Petrem a Alenou za neplatné. Okamžikem právní moci takového rozsudku se jejich manželství zpětně považuje za neuzavřené.

Bez lhůty

Prohlásit manželství za neplatné může soud tehdy, pokud uzavření manželství bránila zákonná překážka. Těmito překážkami je nedostatek věku, skutečnost, že manželství hodlá uzavřít osoba s omezenou svéprávností, osoba, která již dříve manželství uzavřela, anebo osoba, která by chtěla uzavřít manželství s blízkým příbuzným.

Pro zajímavost je nutné uvést, že pro rozhodnutí soudu o neplatnosti manželství z těchto důvodů není zákonem stanovena žádná lhůta a může k němu tak dojít v podstatě kdykoliv po uzavření manželství.

Současně však platí, že pokud překážka uzavření manželství bude napravena, tak o neplatnosti manželství nelze rozhodnout. Občanský zákoník zde viditelně chrání manželský vztah před právním puritánstvím, neboť v podstatě ani neplatně uzavřené manželství nelze za neplatné prohlásit a tato dočasná neplatnost bude přehlédnuta.

Pozor!

Neplatné manželství se – až na výjimky – nestane platným jen proto, že trvá mnoho let.

Dítě přednější než právní čistota

Soud však neprohlásí za neplatné manželství, které by jinak bylo neplatné z důvodu nedostatku věku nebo omezení svéprávnosti snoubenců, avšak manželé již počali dítě, které se narodilo živé. Na tomto místě občanský zákoník dává přednost ochraně dítěte před požadavkem na neuzavírání manželství nezletilci a nesvéprávnými, jelikož zájem dítěte je zde mnohem významnější než zájem státu na neuzavírání určitých typů manželství.

Vezmi si mě, nebo bude zle!

Dalším důvodem neplatnosti manželství je nátlak použitím násilí nebo vyhrožováním násilím. Návrh na prohlášení manželství za neplatné z tohoto důvodu však může učinit pouze ten z manželů, který byl ke sňatku donucen. Tedy na rozdíl od výše uvedených důvodů již tento návrh nemůže učinit kdokoliv, kdo má na takovém rozhodnutí právní zájem, ale jen postižený manžel.

Navíc má postižený manžel jen omezený časový prostor k podání žaloby. Návrh je totiž možné podat nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy tak postižený manžel mohl učinit, vzhledem k okolnostem, nejdříve. Tato lhůta je stanovena dosti neurčitě a jistě bude předmětem mnoha sporů. V konečném důsledku bude záležet na soudci, zda dojde k závěru, že lhůta byla, nebo nebyla dodržena. Bude totiž muset posoudit, „kdy nejdříve“ mohl postižený manžel příslušný návrh podat.

Z důvodu této nejistoty proto doporučujeme, pokud by někdo takový návrh chtěl podat, aby to udělal do roku od uzavření manželství. V takovém případě totiž bude lhůta zcela jistě dodržena a odpadne nebezpečí zamítnutí žaloby proto, že bude zmeškána lhůta k jejímu podání.

Příklad

Snoubenec hrozí snoubence, že pokud si ho nevezme do 72 hodin, tak ji otráví, což demonstruje otrávením kočky. Snoubenka podlehne, protože ji snoubenec navíc již delší dobu fyzicky týrá, a sňatek uzavře. V takovémto případě může návrh soudu na vyslovení manželství za neplatné podat pouze snoubenka – nyní již manželka – a nikdo jiný. Tedy ani žádná kamarádka, rodiče apod.

Při srovnání se stávajícím zákonem o rodině jde o znatelný postup ve prospěch poškozeného manžela. I za staré právní úpravy totiž platilo, že manželství nevznikne, jestliže muž nebo žena byli k prohlášení o uzavření manželství donuceni fyzickým násilím. Šlo o absolutně neplatné manželství, avšak jen z důvodu přímého donucení násilím. Uvedený příklad s demonstrativním otrávením kočky by tak podle staré právní úpravy nebyl hodnocen jako přímé násilí a manželství by nemohlo být z tohoto důvodu prohlášeno za neplatné.

Mýlit se je lidské

Je sice pravda, že mýlit se je lidské, ale u vstupu do manželství může jít o omyl nezáviděníhodný. Naštěstí existuje možnost nápravy. A to v případě uzavření sňatku v omylu. Podle NOZ však musí jít o omyl v totožnosti snoubence nebo o povaze sňatečného jednání. Ne každý omyl tedy může vést k neplatnosti manželství, ale pouze právě uvedený omyl – takzvané kvalifikovaný.

Výhodou přijetí NOZ je skutečnost, že téměř vždy bude možné použít soudní rozhodnutí vydaná v meziválečném období. Tato tzv. judikatura nám totiž může pomoci zákonný text vyložit správně, a to zejména tehdy, pokud jde o rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky.

Z historie...

Například k právě probírané otázce omylu v osobě manžela při uzavření manželství nejvyšší soud v roce 1921 rozhodl tak, že kvalifikovaným omylem, který může vést k neplatnosti manželství, je pouze omyl v osobě manžela z hlediska fyzické jednoty. Takovým omylem však není omyl v osobních, rodinných či majetkových poměrech manžela. Jelikož jde o zajímavou situaci, která se může opakovat i dnes, použijme jej i jako příklad, v němž pro autenticitu výjimečně ponecháme i původní jazykovou úpravu.

Příběh sňatkového podvodníka

Žalobkyně se seznámila počátkem listopadu 1918 se žalovaným, jenž se vydával za nadporučíka v záloze. Tvrdil, že otec jeho jest zámožným advokátem, matka že pochází ze statku a sám že studuje práva. Předstíráním tímto pohnul nezletilou žalobkyni k tomu, že s ním uzavřela dne 25. ledna 1919 sňatek. I před oddávajícím je knězem setrval žalovaný při shora uvedených údajích. Několik dní po svatbě byl však žalovaný vojenskou policií zatčen a za trestního řízení vyšlo najevo, že je ve skutečnosti bývalým domobraneckým svobodníkem a absolventem několika tříd střední školy, že otec jeho jest zedníkem, nikoliv advokátem, a matka že byla dcerou podruha, a nikoliv statkáře, a že si žalovaný hodnost nadporučíka podvodně přisvojil a ještě před sňatkem ve více případech zločinu podvodu, krádeže a zpronevěry se dopustil, pro něž byl odsouzen do těžkého žaláře na dv a půl roku. Žalobkyně domáhala se po té neplatnosti manželství z několika důvodů, v první řadě pro omyl v osobě nastávajícího manžela.

Jak to dopadlo?

S žalobou manželka neuspěla. Tehdejší nejvyšší soud dospěl totiž k závěru, že aby mohlo jít o kvalifikovaný omyl v osobě manžela, který by zakládal, nebo mohl zakládat neplatnost manželství, musejí být fyzicky odlišné osoby snoubence a manžela. Ani v roce 1921, ani za

účinnosti NOZ tak snoubencům nezbude, než aby vycházeli ze známého úsloví, „důvěřuj, ale prověřuj“. Nestačil a nebude stačit omyl v sociálním postavení manžela či jeho rodičů.

O neplatné manželství půjde jistě tam, kde jako manžel při uzavírání bude vystupovat jiná osoba než snoubenec. Byť bude mít jeho identifikační průkaz. Ostatně například v dokumentárním filmu Občan K. bylo předvedeno, že uzavřít manželství tímto způsobem není nijak složité.

Pokud jde o druhý typ kvalifikovaného omylu, jsou tím myšleny situace, kdy manželství vznikne i přesto, že jeden z manželů nevěděl, že o uzavření manželství jde.

Příklad

Žena z legrace na oslavu narozenin svého přítele do restaurace pozve oddávajícího i matrikářku a řekne jim, že je se snoubencem dohodnuta na uzavření manželství. Oddávající se do restaurace dostaví a v ní proběhne běžný obřad. Poté oddávající odejde. Muž je však po celou dobu přesvědčen, že šlo pouze o recesi, nikoliv o uzavření manželství. Samozřejmě má povinnost u soudu prokázat, že skutečně nemohl vědět, že šlo o reálný obřad, a že měl vážné důvody se domnívat, že o uzavření manželství nejde.

Stejně jako u neplatnosti manželství z důvodu násilí či pohrůžky násilí NOZ určuje, že návrh na vyslovení neplatnosti manželství lze soudu podat pouze ve lhůtě jednoho roku. Tato lhůta začíná běžet od dne, v němž se dozvěděl o pravém stavu věci. Důležité je, že počátkem lhůty není okamžik, kdy se manžel mohl dozvědět o důvodu neplatnosti, ale kdy se o něm dozvěděl. Pochopitelně platí, že návrh i v tomto případě může k soudu podat pouze ten z manželů, který byl v omylu, a nikoliv ten, který o pravém stavu věci věděl.

Příklad

Lucie uzavře manželství s mužem, kterého si za manžela nehodlala vzít, jelikož šlo o dvojče jejího snoubence. Za trvání manželství si z ní kamarádky dělají legraci, že ten její manžel se po svatbě výrazně změnil, že je prostě jiný. V tuto chvíli by sice Lucie při vynaložení jistého úsilí mohla omyl zjistit, ale nestalo se. Teprve dva roky po uzavření manželství přistihla doma manžela i s druhým dvojčetem a omyl vyšel najevo. V ten den Lucie omyl zjistila a následující den pro ni byl prvním dnem jednoroční lhůty pro podání žaloby.

Manželské majetkové právo

Stejně jako za účinnosti starého občanského zákoníku se majetek patřící společně oběma manželům bude i v novém občanském zákoníku nazývat společné jmění.

Toto společné jmění může podléhat trojímu režimu, a to zákonnému, smluvenému anebo soudnímu.